

Miten vastakkainasettelu ja poliittinen polarisaatio muovaavat 2020-luvun suomalaista elämää?

Ilkka Pirttilä

Kirja-arvio Arttu Saarinen (2022) *Vastakkainasettelujen aika*. Poliittinen polarisaatio ja Suomi, Helsinki: Gaudemus. (208 s.)

Arttu Saarisen *Vastakkainasettelujen aika* luotaa esillä ollutta aihepiiriä: yksilöiden ja ihmisryhmien välisiä vastakohtaisuuksia. Se erittelee erityisesti vastakkainasettelun polarisoitumista eri napoihin. Kirja painottuu poliittisen polarisaation ja Suomeen; mutta samalla se tarjoaa yleisen käsitteellisen työkalupakin ymmärtää sosiaalisten ryhmien ristiriitaisiksi koettuja suhteita. Miksi ryhmät eivät ymmärrä toisiaan? Miksi ne eivät halua olla tekemisessä keskenään?

Johdannossa kirjoittaja painottaa, että kyseessä on “tietokirjamuotoinen yleisesitys” poliittisesta polarisaatiosta, joka on suunnattu laajalle yleisölle. Kuitenkin oletan sen kiinnostavan erityisesti politi-

kan aktiivisia harrastajia ja erilaisia ammattilaisia (esim. kansanedustajat, poliittiset toimittajat ja poliitikantutkijat)

Mistä vastakkainasettelussa ja polarisaatiossa on kyse?

Saarisen mielestä polarisaatio (synonymina poliittinen polarisaatio) tarkoittaa ristiriitaista tilannetta, jossa kaksi ryhmää on jyrkästi erimieltä jostakin ilmiöstä koki samalla identiteettinsä eroavan selvästi toisistaan. Kirjoittaja nimeää kaksi polarisaation tyyppiä eli ideologisen ja affektiivisen polarisaation.

Ideologisessa polarisaatiossa sosiaalisten ryhmien näkemykset poliittisista ilmiöistä eroavat perinpohjaisesti toisistaan. Poliitiikan Saarinen jäsentää kattavasti. Siinä ei ole kyse vain puolueista ja vaa-leista. Poliitiikka muodostuu hänen mukaansa intressien, ideologioiden ja identiteettien pohjalta. Intressit synnyttävät konflikteja poliittisten ryhmien välille. Poliitiikkaan sisältyy aina polarisoiva elementti.

Saarisen tulkinnassa ideologisen polarisaatio ei lähtökohtaisesti ole huono asia, vaan yhteiskunnan toimivuuden ja yhteiskunnallisen kehityksen elinehto. Tämä liittyy siihen, että ideologiat ovat välttämättömiä poliittisia välineitä muun muassa kirvoittamassa yhteiskunnallisia uudistuksia. Saarisen mukaan ne mahdollistavat sen,

että kansalaisten ääni kuuluu. Siitä huolimatta, että ideologinen polarisaatio jakaa ihmisiä “meihin” ja “muihin”, niin tämäntyyppinen vastakkainasettelu on pääosin toivottava tilanne.

Saarisen mukaan vastakkainasettelun ja polarisaation ei-toivottavat ja kielteiset puolet kumpuavat affektiivisesta polarisaatiosta. Tällä hän tarkoittaa tunteiden korostumista polarisaation synnyttäjänä. Täten esimerkiksi eronteko muihin pohjaa negatiivisiin tunteisiin, joiden virittämänä toisten ihmisten muodostamat ryhmät nähdään tekopyhinä ja itsekkäinä. Affektiivinen polarisaatio heikentää ihmisryhmien välistä luottamusta ja lisää niiden välistä sosiaalista etäisyyttä.

Kirjoittaja katsoo, että tunnepohjainen vastakkainasettelu tekee rakentavasta ja toisiaan kunnioittavasta keskustelusta mahdollottoman. Affektiivinen polarisaatio muo- vaa debattia leimaavaa ja osallistujien henkikohtaisuuksiin kajoavaa. Samalla itsenäisen ajattelun ja järkipöytäisen logiikan rooli keskustelussa heikkenee.

Olenkin itse mieltä, että polarisaatiolla ja vastakkainasettelulla on sekä positiivisia että negatiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. En kuitenkaan Saarisen lailla käsitteellisesti samaistaisi huonoa polarisaatiota affektiiviseen ja hyvää polarisaatiota ideologiseen polarisaatioon. Näin ensinnäkin, että en yksittäisten yksilöiden enkä sosiaalisten ryhmien kohdalla tee näin jyrkkää eroa järjen ja tunteen välil-

lä. Järki, tunne (ja tahtokin) liittyvät yhteen, vaikka tutkijoilla ja koko tiedeinstituutiolla on tapana erottaa järki ja tieto tunteesta, elämyksistä – ja pyrkimyksistä. Toiseksi olen sitä mieltä, että historiasta löytyy yllin kyllin esimerkkejä, joissa järkipäriset argumentit ja tieto, vaikkapa ulkopoliittisissa ja talouspoliittisissa kysymyksissä, ovat joltaneet haittaa ja tuhoa tuottaviin vastakkainasetteluihin.

Suomessa polarisaatio on mietoa

Saarinen arvioi, että Suomessa affektiivinen poliittinen polarisaatio on kansainvälisesti vertaillen mallittista. Suurin osa suomalaisista ei tunneperäisesti suhteudu jyrkän kielteisesti itselleen vastakkaisia näkökantoja edustaviin poliittisiin ryhmiin. Myös ideologinen poliittinen polarisaatio on Suomessa melko lievää.

Polarisaation laimeudesta olen samaa mieltä ja suomalainen vastakkainasettelu jää kauas vaikkapa amerikkalaisesta vastineestaan.

Arvioitavassa kirjassa tekijä esittää viisi perussyitä sille, että polarisoituminen pysyy Suomessa maltillisena:

- Suomalainen monipuoluejärjestelmä.
- Suomalainen koulutusjärjestelmä, joka ei juurikaan eriarvoista sosiaalisia ryhmiä kuten vaikkapa Yhdysvalloissa.
- Perinteinen media, joka pyrkii lopulta käsittelemään aiheitaan tasapuolisesti.
- Uskonnon vähäinen merkitys Suomessa.
- Toimiva yhteiskunta ja vahva luotto keskeisiin instituutioihin.

Tämän lisäksi Saarinen korostaa, että suomalaisissa yliopistoissa on mahdollista esittää tiukkojakain kantoja; ilman että esittäjät joutuvat henkilökohtaisuuksiin menevän kritiikin ja vihapurkausten kohteiksi.

En pidä ilmapiiriä suomalaisissa kouluissa ja yliopistoissa näin auvoisena. Koulutusjärjestelmämme on 2000-luvulla kehittynyt sosiaalisesti valikoivaan suuntaan lisäten sosiaalista eriarvoisuutta ja vastakohtaisuuksien sytyttä. Samalla yliopistoissakin tehokkuus ja kilpailtavuus korostuvat suvaitsevaisuuden ja valistuneen keskustelun kustannuksella. Samalla kun Suomen yliopistoissa koeaan olevan ”vaikeita” ja ”vaarallisia aiheita”.

En myöskään luota perinteiseen median (esim. Ylen aamu ja Sanoma media) moniarvoisuuteen ja kykyyn estää negatiivista polarisaatiota. Tästä on tuoreena esimerkkinä kuluvan vuoden talven ja kevään niin kutsuttu natokeskustelu. Tämän teeman suhteen mediassa esille päässeistä poliitikoista ja asiantuntijoista selvä enemmistö näki, että Natoon liittyminen lisää suomalaisten turvallisuutta ja he olivat jäsenyyshakemuksen takana. Korkeinaan noin 5%:tia ei halunnut Suomen hakeutuvan Natoon. Noin viidennes ei halunnut tai osannut ottaa kantaa. Tähän liittyi se, että keskustelua hoputettiin, kun pyrittiin siihen, että jäsenyys olisi saatu jo ennen kuluneen kesän lomia.

Hegemonia ja polarisaatio

Minusta suomalaisessa keskustelussa yhden ajatustavan hegemonia on suurempi ongelma kuin sosiaalisten ryhmien vastakkainasettelu ja polarisaatio. Ajateltakoon natedebatin lisäksi vaikka tämän syksyn

keskustelua koskien ”vastuutonta talouspolitiikkaa” ja siihen liittyvää ”ylisuurta valtion velkaa” sekä ”ylimitoitettua julkista sektoria”.

Edellisestä huolimatta polarisaatiota tulee toki analysoida. Minusta tärkein teoksen *Vastakkaisenasettelujen aika* anti on se, että siinä on otettu esiin vastakohtaisuuksien ja polarisaation hyvät puolet. Polarisaatio ei ole pelkästään pahis, vaan luonteva ja ymmärrettävä osa yhteiskuntaa etenkin ajatellen sen uudistamista ja demokratiaa.

Olenkin jotakuinkin samaa mieltä kuin Jyrki Hakonen, joka kirjassaan *Konflikti, talous ja politiikka* tähdentää, että jännitteitä ja vastakohtaisuuksia väkisininkin synnyttävät ”uutta avaavat konfliktit” ovat demokratian kehityksen vetureita. Hänen mukaansa 2020-luvun demokraattinen politiikka ja ekologinen jälleenrakennus voi lähteä vain meitä jokaista voimaannuttavasta uskalluksesta tarttua yhteiskunnallisiin konfliktieihin.

Arttu Saarisen *Vastakkainasettelujen aika* tarjoaa hienosti suomeksi kirjoitettua ja helposti sulateltavaa perustietämystä poliittisesta polarisaatiosta kaikille poliitikasta kiinnostuneille. Se vastaa omalla tavallaan kysymyksiin: mistä vastakkainasettelussa on kyse, mitä se merkitsee ja mikä siinä on hyvää? Tästä huolinatta jään kaipaamaan problematisoivaa analyysia. Itse esimerkiksi romuttaisin koko käsitteen vastakohtaisuus ja vaihtaisin sen termiksi ristiriita (konflikti), joka on historiallinen ja poliittinen käsite ilman turhaa psykologisointia ja liberaalin keskiluokkaista käytösetiikkaa. Vastakkainasettelu ja polarisaatio tulisi analysoida myös kytkeä tiiviisti eri ajatusmallien hegemonisten taistelujen luotaamiseen. ■